

‘Het leven is moeilijk, maar niet zwart/wit’

Een gesprek met Philip Pullman

‘Weg met God’ is zijn belangrijkste credo. Als hij bezig is met een nieuw boek, schrijft hij elke dag drie pagina’s. Over de Nederlandse omslagen van zijn trilogie Het gouden kompas is hij absoluut niet enthousiast. En van kinderboeken zegt hij dat ze big news zijn. In Amsterdam had ik een boeiend, maar ook indrukwekkend interview met de Engelse schrijver Philip Pullman, die een kort bezoek aan Nederland bracht.

Hannie Humme

Het gouden kompas

Philip Pullman werd geboren in Norwich in 1946. Hij groeide op in Zimbabwe en Wales. Hij werkte jarenlang als leraar en zijn eerste kinderboek *The Ruby in the Smoke* werd gepubliceerd in 1992. Hij won vele prijzen waaronder The Carnegie Medal, The Guardian Award, The Smarties Prize en The Whitbread Book of the Year Award voor *De amberkleurige kijker*. *Het gouden kompas* bestaat uit drie delen: *Het Noorderlicht*, *Het listige mes* en *De amberkleurige kijker* en is geschreven voor jongeren van veertien jaar en ouder. In het eerste deel maken we kennis met Lyra, een ogenschijnlijk onbezorgd meisje dat als wees op het Jordan-college in Engelse Oxford woont. Toch is Lyra niet helemaal alleen, ze is verbonden met haar demon Pantalaimon. Door haar nieuwsgierigheid raakt ze betrokken bij de ontvoering van een aantal kinderen, waaronder haar maatje Roger. Tijdens de zoektocht naar de verdwenen kinderen en hun lokkers, komt ze achter de identiteit van haar ouders, die nog springlevend blijken te zijn.

Voor Lyra van het college verdwijnt, krijgt ze van de rector een geheimzinnig instrument: de alethiometer, een soort kompas. Gaandeweg gaat de lezer beseffen dat Lyra een meisje is met bijzondere gaven, ook al is zij zichzelf hiervan niet bewust. Samen met de zigeuzen trekt Lyra naar het hoge noorden om de kinderen te bevrijden. Daar ziet ze voor het eerst een aurora in het noorderlicht die een grote aantrekkingskracht op haar uitoefent. Ook leert ze wat Stof is, een nieuw elementair deeltje dat grote invloed heeft op het leven op aarde. Lyra en de zigeuzen krijgen hulp van een heksenstam, een beer en een aëronaut en weten de kinderen te bevrijden. Haar omgeving gaat steeds meer beseffen dat Lyra een speciaal meisje met een bestemming is. In *Het listige mes* ontmoet Lyra de twaalfjarige Will. Samen komen ze terecht in een andere wereld, ‘Citàgazze’, waar een groot geheim wordt bewaard. Ook in dit deel bepaalt een zoektocht het verhaal. Een zoektocht die een vervolg krijgt in het laatste deel van de trilogie, *De amberkleurige kijker*.

Hierin komt Lyra haar oude vrienden uit *Het Noorderlicht* weer tegen en maakt zij samen met Will een reis naar de ergste wereld van allemaal. Het laatste deel won als eerste jeugdboek de prestigieuze Whitbread Award, de belangrijkste boekenprijs in Groot-Brittannië.

Vorig jaar verscheen de Nederlandse vertaling van het eerste deel van de trilogie, *Het Noorderlicht*, een boek dat in Engeland al in 1996 op de markt kwam. Dit jaar volgden de laatste twee delen, *Het listige mes* en *De amberkleurige kijker*.

Soorten lezen

Zeven jaar heeft Pullman geschreven aan de trilogie. Iedere dag drie pagina’s die soms zo uit zijn pen vloeiden en soms veel moeite kostten. Pullman schrijft niet achter een tekstverwerker, maar met pen. Zijn vrouw dicteert de handgeschreven teksten met behulp van een speciaal programma aan de computer zodat de uitgever toch een digitale versie in handen krijgt. Pullman heeft als het om lezen gaat zelf geen enkele voorkeur voor een bepaald genre. Hij leest allerlei boeken, van verschillende kwaliteit, in verschillende situaties. Hij stelt dat er ‘soorten’ lezen zijn. Als je je kunt afzonderen en de gelegenheid hebt na te denken over een boek, dan pak je een ‘moeilijke’ literaire roman. Zoek je ontspanning en wil je niet te veel hoeven na te den-

Philip Pullman

ken, dan pak je een thriller. Het belangrijkste vindt Pullman het verhaal dat je van de eerste tot de laatste bladzijde kan boeien. 'De beste schrijvers zijn ook de beste vertellers.' Als in het gesprek de Harry Potter-boeken van J.K. Rowling naar voren komen, zegt Pullman dat de boeken van *Het gouden kompas* en de Harry Potter-reeks vooral in literaire kwaliteiten van elkaar verschillen. *Het gouden kompas* kreeg niet voor niets literaire erkenning in de vorm van de Whitbread Award. Toch kan hij de verhalen rondom Harry Potter waarderen en vindt hij Rowling een goede vertelster.

God

In het verhaal van *Het gouden kompas* is het verlaten van het kind zijn, de eerste aarzelende stappen op weg naar volwassenheid, het belangrijkste thema. Lyra neemt een volwassen beslissing door achter de ontvoerde kinderen aan te gaan maar is tegelijk nog een onervaren en onschuldig kind. Volgens Pullman zijn kinderen anders omdat ze onschuldig zijn. Deze uitspraak brengt het gesprek meteen op de negatieve houding van

Pullman ten aanzien van de kerk en God. 'Beleaving in God is a license to do evil,' verklaart de schrijver. Hij is dan ook absoluut geen voorstander van de kerk of van enige godsdienst dan ook. De houding van de meeste godsdiensten naar andersdenken en anders-zijn is zeer intolerant. De geschiedenis van de christelijke kerk is bovendien wreed. Denk aan de heksenverbrandingen, de inquisitie of het simpelweg oorlog voeren en ombrengen van mensen in naam van God.

Godsdiensten prediken telkens weer dat zij het antwoord weten op de vele vragen van de mens, maar ook zij komen niet met overtuigende antwoorden of bewijzen. 'God heeft geen monopolie op goedheid, hoewel de meeste godsdiensten je dit wel voor-schotelen. De mens heeft uiteindelijk zijn eigen leven en daarmee dat van anderen in handen.' Pullman gelooft ook niet in de zonde van de mens. Ieder mens heeft goede en slechte eigenschappen. Je hebt goede mensen die slechte dingen doen en vice versa. Godsdiensten hebben vooral bestaansrecht waar de goede mens slechte dingen doet. Dat is zijn zonde, en die schuld moet de mens door middel van God weer zien kwijt te raken. Hoop is een belangrijk gegeven in de trilogie, hoewel Lyra verschillende malen bijna haar hoop op een goede afloop verliest. Hoop is ook een belangrijk houvast voor mensen die zoeken naar het goede in zichzelf en anderen. Het is een positieve verplichting om hoopvol te zijn. Een mens zoekt daarbij steun en hulp bij zichzelf en bij anderen. In de trilogie is het vooral Pantalaimon die steun biedt, Lyra regelmatig knuffelt en laat weten dat hij bij haar

is. Maar bovenal is Lyra in staat uit zichzelf kracht te halen om door te gaan en hoop te blijven houden. Kinderen vinden de boeken over Lyra prachtig, vooral omdat Lyra zich voortdurend bemoeit met volwassenen. Meteen in het eerste hoofdstuk verstoppt Lyra zich in een kast in het enige vertrek van het Jordan-college waar ze niet mag komen. Kinderen zullen het verhaal van Lyra misschien niet helemaal begrijpen, maar ze zijn nieuwsgierig naar een wereld die zij slechts voor een deel kennen en herkennen zich in het nieuwsgierige karakter van het meisje.

Fulltime schrijver

In de komende jaren kunnen we meer boeken van Pullman verwachten. Hoewel hij op dit moment niet bezig is met schrijven, heeft hij genoeg ideeën in zijn hoofd. Verschillende personages uit *Het gouden kompas* kunnen een (hoofd)rol gaan spelen in nieuwe verhalen. 'Ideeën zijn het probleem niet, wel het opschrijven.' Pullman heeft nu meer ervaring met schrijven en kan zich hiermee door het succes van zijn boeken, fulltime bezig houden. 'Door te schrijven ben ik erachter gekomen hoe ik mij voelde en hoe ik dit kon verwoorden.' De omslagen van de Nederlandse vertaling van de drie delen van *Het gouden kompas* zijn niet bijzonder uitnodigend. De sprookjesachtige, magische tekeningen zijn weggevallen achter brede tekstbanden in felle kleuren waarop veel nadruk is komen te liggen. Als ik Pullman hiernaar vraag, houdt hij zich in eerste instantie op de vlakte. Maar als ik vertel wat ik niet mooi vind, zegt hij met een stalen gezicht: 'Het is jouw mening, ik zeg niets.' In zijn ogen lees ik echter bevestiging en als ik dit benoem, zegt hij ineens: 'De Russische en Hongaarse versie waren erger.'

In Hongarije stond een huilend zesjarig meisje met een grote roze strik op de voorkant, in Rusland een dikke twintiger in uitdagende kleding. ‘Het kan dus erger,’ zegt hij nogmaals. Een aantal van de 32 vertalingen heeft het Amerikaanse omslag overgenomen, waarover Pullman zeer te spreken is. Hierop zijn Lyra en de beer te zien in een magische maar uitnodigende achtergrond.

Erkenning

De Whitbread Award voor *De amberkleurige kijker* geeft Pullman veel erkenning, vooral omdat het de eerste keer is dat de prijs aan een kinderboek wordt toegekend. ‘Kinderboeken zijn in Engeland ineens *big news*,’ zegt Pullman en dat is mede te danken aan de toekenning van de Whitbread Award aan zijn boek.

Hannie Humme was docent Nederlands en Nederlands als Tweede Taal. Zij is momenteel werkzaam als recensent van kinder- en jeugdliteratuur voor onder andere Tsjip/Letteren en is betrokken bij meerdere projecten en publicaties rondom leesbevordering in het voortgezet onderwijs. ■

Gebruikte en aanbevolen literatuur

Philip Pullman, *Het Noorderlicht*. Amsterdam: Prometheus, 2001.

Philip Pullman, *Het listige mes*. Amsterdam: Prometheus, 2002.

Philip Pullman, *De amberkleurige kijker*. Amsterdam: Prometheus, 2002.